

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.6(126).13
УДК 005.94:006:796.01/09

Кувшинов О. В.,
доктор технічних наук, професор, заступник начальника
Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій,
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (м. Київ)
Пронтенко К. В.,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і
спорту, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова (м. Житомир)
Пронтенко В. В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної
фізичної підготовки і спорту, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова (м. Житомир)
Журавльов Ю. Г.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичної культури,
олімпійських та неолімпійських видів спорту
Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя)
Костюшко І. А.,
викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Військова академія (м. Одеса)
Діденко О. В.,
викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Військова академія (м. Одеса)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ І СПОРТУ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних основ розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту у вищих військових навчальних закладах. Проаналізовано вимоги сучасної військової практики та бойового досвіду збройних сил України до підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту та визначено необхідність підвищення вимог до якості їх підготовки для забезпечення ефективності військово-професійної (бойової) діяльності особового складу Збройних Сил України. Вивчено теоретичні аспекти розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців в умовах модернізації вищої освіти в Україні та розкрито особливості розроблення освітніх програм на основі компетентнісної моделі фахівця. З'ясовано, що основними положеннями модернізованої системи вищої освіти є: студентоцентризоване навчання; компетентнісний підхід до проектування та реалізації навчальних програм; навчання, орієнтоване на результат. З'ясовано вимоги нормативних документів до розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. Встановлено, що оптимальна організація усього комплексу робіт (підготовка методичного забезпечення, підвищення кваліфікації розробників, створення та опис освітньої програми) має особливе значення як для результативності самого процесу, так і для забезпечення необхідної якості освітньої програми нового покоління.

Ключові слова: освітня програма, компетентнісний підхід, фізична підготовка і спорт.

Кувшинов О. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В., Журавлев Ю. Г., Костюшко И. А., Диденко О. В.
Теоретические основы проектирования образовательных программ подготовки военных специалистов по физической подготовке и спорту. Статья посвящена исследованию теоретических основ разработки образовательных программ подготовки военных специалистов по физической подготовке и спорту в высших военных учебных заведениях. Проанализированы требования современной военной практики и боевого опыта вооруженных сил Украины к подготовке военных специалистов по физической подготовке и спорту и определена необходимость повышения требований к качеству их подготовки для обеспечения эффективности военно-профессиональной (боевой) деятельности личного состава Вооруженных Сил Украины. Изучены теоретические аспекты разработки образовательных программ подготовки военных специалистов в условиях модернизации образования в Украине и раскрыты особенности разработки образовательных программ на основе компетентностной модели специалиста. Установлено, что основными положениями модернизированной системы высшего образования является: студентоцентрическое обучения; компетентностный подход к проектированию и реализации образовательных программ; обучение, ориентированное на результат. Выяснено требования нормативных документов к разработке образовательных программ подготовки военных специалистов по физической подготовке и спорту. Установлено, что оптимальная организация всего комплекса работ (подготовка методического обеспечения, повышение квалификации разработчиков, создание и описание образовательной программы) имеет особое значение как для результативности самого процесса, так и для обеспечения необходимого качества образовательной программы нового поколения.

Ключевые слова: образовательная программа, компетентностный подход, физическая подготовка и спорт.

Kuvshynov O., Prontenko K., Prontenko V., Zhuravlov Yu., Kostiyshko I., Didenko O. *Theoretical foundations of the design of educational programs for military specialists' in physical education and sport training. The article is devoted to*

the study of the theoretical foundations of the development of educational programs for military specialists' in physical education and sport training at higher military educational institutions. The requirements of modern military activity and combat experience of the Armed Forces of Ukraine for the training of military specialists in physical education and sport are analyzed and the need to increase the requirements for the quality of their military training to ensure the effectiveness of military professional (combat) activities of the Armed Forces of Ukraine are set. Theoretical aspects of development of educational programs for military specialists' in physical education and sport training in the conditions of modernization of higher education in Ukraine are studied and the features of development of educational programs on the basis of competence model of the specialists are analyzed. It was found that the main provisions of the modernized system of higher education are: student-centered education; competence approach to the design and implementation of educational programs; result-oriented education. The requirements of normative documents for the development of educational programs for military specialists' in physical education and sport training have been clarified. It is established that the volume and complexity of work related to the development of educational programs in accordance with the new approaches are significantly greater than in the case of designing an educational programs based on traditional standards of education, formulated in the form of a set of normative disciplines. They also place new demands on the designers of the educational programi. Therefore, the optimal organization of the whole complex of works (preparation of methodological support, training of designers, creation and description of the educational programi) is of particular importance both for the effectiveness of the process and for ensuring the required quality of the final product – the new generation educational program.

Keywords: educational program, competence approach, physical education and sport.

Постановка проблеми. Державна політика у сфері вищої освіти України здійснюється з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Головною метою функціонування сучасної системи військової освіти є забезпечення високої якості підготовки офіцерських кадрів всіх рівнів, сержантського (старшинського) складу, старшин, (військових фахівців), здатних ефективно виконувати службові обов'язки за посадовим призначенням [5]. У сучасній вищій військової освіти здійснюється перехід від традиційних способів вимірювання та відображення результатів навчання, для яких характерна сфокусованість «на вході» (кількість кредитів/навчальних годин або перелік дидактичних одиниць, який повинен бути застосований) до методів, які орієнтовані «на вихід» (результати навчання та компетентності, які повинні бути сформовані). Основними показниками якості підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту є рівень сформованості у них відповідних компетентностей, відповідність їх вимогам стандарту вищої військової освіти за спеціальністю, професійному стандарту, які базуються на компетентнісному підході, та ступінь здатності й готовності до застосування ними знань, умінь та навичок під час виконання службових (бойових) функцій і завдань [2, 3, 8].

Аналіз літературних джерел. У наказі Міністра оборони України від 25.04.2016 №216 «Про вдосконалення підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня та сержантського (старшинського) складу у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів» вказано, що система військової освіти у складі державної системи вищої освіти здійснює наступний крок на шляху впровадження закону України «Про вищу освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». Серед основних завдань, визначених у даному наказі є організація розробки професійних стандартів вищої військової освіти, освітньо-професійних програм підготовки військових фахівців, в яких визначити перелік компетентностей випускників, освітню та професійну кваліфікацію, перелік посад молодшого офіцерського складу, на які призначаються випускники. На сьогодні у Європейському просторі вищої освіти терміни компетентність та результат навчання є ключовими для опису результатів освіти [1, 4, 6]. У наказі Міністра освіти і науки України від 24.04.2019 № 567 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» визначено перелік компетентностей (інтегральні, загальні та спеціальні) та результатів навчання здобувачів вищої освіти. На основі стандарту вищої освіти повинні розроблятися освітні (освітньо-професійні) програми, у яких, окрім загально-професійних компетентностей повинні бути визначені військово-професійні компетентності військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. Це обумовлює актуальність дослідженню теоретичних основ проектування освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Мета роботи: дослідити теоретичні основи розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. **Методи дослідження:** аналіз і узагальнення наукової, навчально-методичної літератури, нормативних документів та досвіду передової практики, педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід участі військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України у гібридній війні з російським агресором показав, що їхня професійно-бойова діяльність має різноплановий характер і, не дивлячись на їхню військову спеціальність, їм доводилося виконувати найрізноманітніші бойові завдання в екстремальних умовах зовнішнього середовища: від довготривалих бойових чергувань в обмеженому просторі, які супроводжувалися нервово-емоційним і фізичним напруженням, стресом, до здійснення довготривалих маршів у повному спорядженні, подолання штучних та природних перешкод, виконання вручну великого обсягу робіт, ведення стрільби з метанням гранат, тощо. Тобто сучасна бойова діяльність характеризується різноманітністю, напруженістю і специфічністю, значними фізичними і психічними навантаженнями, що в цілому зумовлює високі вимоги до психофізичної готовності військовослужбовців – готовності діяти в будь-яких умовах обстановки, навколишнього середовища та часу доби.

Фізична підготовка має значні можливості у покращанні ефективності професійної діяльності, успішності навчання майбутніх фахівців, у зміцненні їх здоров'я та підвищенні працездатності. Фізична підготовка є важливим засобом формування фізичної готовності військовослужбовців до професійної діяльності, вагомим чинником їх психофізичної

готовності до дій в екстремальних ситуаціях, зміцнення здоров'я та подовження професійного довголіття [10]. За даними вчених [9, 11], значення фізичної підготовки як чинника вдосконалення боєздатності армії полягає у тому, що вона є не лише основним і найбільш ефективним засобом забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, але й може бути ефективним засобом удосконалення морально-психологічної та військово-спеціальної готовності особового складу до бойової діяльності, сприяє посиленню бойової злагоженості військових підрозділів. Отже, досвід військової практики та ведення бойових дій на Сході України переконливо засвідчив про необхідність підвищення вимог до якості підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту для забезпечення ефективності військово-професійної (бойової) діяльності особового складу ЗС України. Модернізація вищої освіти в Україні спрямована на оновлення принципів, змісту і підходів до підготовки фахівців, переорієнтацію освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів (компетентностей). Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань [2].

Система вищої освіти нерозривно включена в інші суспільні системи, а саме: економіку, політику, соціальну сферу тощо. Від застосування концептуальних засад в освіті залежить і розвиток особистості, і підготовка трудового потенціалу країни, і розвиток економіки, і розвиток соціальної сфери, і загалом суспільний розвиток, – що в сукупності визначає майбутнє людства. В сучасних умовах модернізація (стандартизація) вищої освіти має бути спрямована на вирішення таких пріоритетних завдань [3, 7]: прогностичне проектування моделі компетентного висококваліфікованого фахівця, яка відповідає перспективним потребам держави, задовольняє мінімальні вимоги до продуктивної професійної діяльності здобувача вищої освіти; забезпечення сталості та гнучкості освітніх стандартів; вироблення системи мінімальних вимог, на основі яких держава регулюватиме процеси соціалізації і професіоналізації фахівця, його успішного особистісного, освітнього, професійного, кар'єрного розвитку, професіоналізації в умовах неперервної освіти.

У «Законі про вищу освіту» (2017) зазначено, що стандарти освітньої діяльності розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами та є обов'язковими до виконання всіма закладами вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування. Модернізація вищої освіти в Україні зумовила розвиток концепції студентоцентрованого навчання, спрямованого на формування компетентного конкурентоспроможного фахівця, здатного до дослідницько-інноваційного типу мислення з потребою та навичками безперервного професійного розвитку [8]. Студентоцентроване навчання – це процес якісної трансформації освітнього середовища для студентів та інших осіб, які навчаються, метою якого є розширення їх автономії і здатності до критичного мислення на основі результативного підходу, що передбачає нові підходи до розробки навчальних програм. Вищезазначене означає зміщення акцентів в освітньому процесі з викладання на навчання, при чому, здобувач вищої освіти стає центральною фігурою освітнього процесу, виступає повноправним суб'єктом відносин, бере на себе долю відповідальності за навчання. Запровадження студентоцентрованого навчання уможливує [2]: врахування потреб студентів; взаємоповагу у стосунках «студент-викладач» автономність особистості студента, з одночасним відповідним супроводом і підтримкою з боку викладача; гнучкі навчальні траєкторії; використання різних способів надання освітніх послуг; доцільне використання різноманітних педагогічних технологій, методів, засобів, прийомів; систематичний моніторинг якості освітніх послуг тощо. Основними категоріями студентоцентрованого навчання є компетентності та результати навчання. Ці два терміни на сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти, їх аналізу та проектуванню присвячено велику кількість наукових публікацій [1, 3, 7]. Компетентнісний підхід є найбільш адекватним для опису результатів освіти. Орієнтація стандартів, навчальних планів і програм навчальних дисциплін на результати навчання у вигляді системи компетентностей роблять кваліфікації порівняними й прозорими.

Освітня програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти у межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеню вищої освіти. В процесі проектування освітньої програми слід чітко розуміти відмінності між результатами навчання та компетентностями в тому, що перші формулюються викладачами на рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, а компетентності набуваються особами, які навчаються [6]. Ще однією особливістю результатів навчання є те, що на відміну від компетентностей вони повинні бути чітко вимірюваними. Як зазначають В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова [7], «не може бути жодного протиставлення результатів навчання та компетентностей, адже між ними є глибока діалектична єдність: сукупність результатів навчання в їх динамічному поєднанні приводить до набуття особами, які навчаються, відповідних компетентностей, а з іншого боку – оволодіння певною компетентністю вимагає засвоєння конкретних знань, умінь, навичок, тобто – результатів навчання».

У методичних рекомендаціях з розроблення нормативних документів підготовки військових фахівців [5] зазначено, що терміни «компетентність» та «результат навчання» є ключовими для опису результатів освіти. Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньою, (освітньо-професійною, освітньо-науковою) програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти.

В сучасних умовах для випускників ВВНЗ особливо важливим має стати розуміння соціального значення своєї військової професії та, відповідно, розуміння свого місця у системі суспільних відносин, а також здатність до критичної оцінки свого життєвого та професійного досвіду, свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей. **Висновок.** Проаналізовано вимоги сучасної військової практики та бойового досвіду збройних сил України до підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту у ВВНЗ. Визначено необхідність підвищення вимог до якості

підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту для забезпечення ефективності військово-професійної (бойової) діяльності особового складу ЗС України. Вивчено теоретичні аспекти розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців в умовах модернізації вищої освіти в Україні та розкрито особливості розроблення освітніх програм на основі компетентнісної моделі фахівця. З'ясовано, що основними положеннями модернізованої системи вищої освіти є: студентоцентризоване навчання; компетентнісний підхід в побудові та реалізації освітніх програм; навчання, орієнтоване на результати. З'ясовано вимоги нормативних документів до розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту у ВВНЗ. Встановлено, що оптимальна організація усього комплексу робіт (підготовка методичного забезпечення, підвищення кваліфікації розробників, створення та опис освітньої програми) має особливе значення як для результативності самого процесу, так і для забезпечення необхідної якості кінцевого продукту – освітньої програми нового покоління. **Перспективи подальших досліджень** полягають в обґрунтуванні методики розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту у ВВНЗ.

Література

1. Бондар В., Шапошнікова А. Інтегральний підхід до модернізації сучасної системи освіти. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2008. № 4. С. 3–7.
2. Вітченко А. О. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів. Вища школа. 2017. № 8 (157). С. 68–90.
3. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Компетентнісний підхід до підготовки викладача ВВНЗ. Вісник Національного університету оборони України. 2012. № 5 (30). С. 33–37.
4. Кисельова О. І., Янкова О. В. Зміст та завдання стандартизації вищої освіти. Наука і освіта. 2013. № 6. С. 90–95.
5. Методичні рекомендації з розроблення нормативних документів підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. К.: ДВОН МОУ, 2016. 84 с.
6. Раскола Л. А., Ружицька О. М. Теоретико-методичні засади розроблення освітніх програм: методичний посібник. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2016. 68 с.
7. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації // В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
8. Сисоева С. О. Компетентісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу: монографія. К.: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 368 с.
9. Drain, J. R., Sampson, J. A., Billing, D. C., Burley, S. D., Linnane, D. M., Groeller, H. (2015). The effectiveness of basic military training to improve functional lifting strength in new recruits. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 29 (Suppl.11), 73-77. doi:10.1519/JSC.
10. Groeller, H., Burley, S., Orchard, P., Sampson, J. A., Billing, D. C., Linnane, D. (2015). How effective is initial military-specific training in the development of physical performance of soldiers? *Journal of Strength and Conditioning Research*, 29 (Suppl.11), 158-162. doi:10.1519/JSC.0000000000001066.
11. Martins, L. C. X. (2018). Hypertension, physical activity and other associated factors in military personnel: A cross-sectional study. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 10(4), 162-174. doi:10.29359/BJHPA.10.4.15.

Reference

1. Bondar V., Shaposhnikova A. "Integralniy pidhid do modernizatsiyi suchasnoyi sistemi osviti". *Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogika*. 2008. №4. S. 3–7.
2. Vitchenko A. O. "Proektuvannya zmistu kompleksnih osvitnih program yak umova zabezpechennya yakosti vischoyi osviti maybutnih vikladachiv". *Vischa shkola*. 2017. №8 (157). S. 68–90.
3. Vitchenko A. O., Vitchenko A. Yu. "Kompetentnisniy pidhid do pidgotovki vikladacha VVNZ". *Visnik Natsionalnogo universitetu obroni Ukrayini*. 2012. № 5 (30). S. 33–37.
4. Kiselova O. I., Yankova O. V. "Zmist ta zavdannya standartizatsiyi vischoyi osviti". *Nauka i osvita*. 2013. № 6. S. 90–95.
5. "Metodichni rekomendatsiyi z rozroblennya normativnih dokumentiv pidgotovki viyskovih fahivtsiv u vischih viyskovih navchalnih zakladah Ministerstva obroni Ukrayini ta viyskovih navchalnih pidrozdilakh vischih navchalnih zakladiv Ukrayini". K.: DVON MOU, 2016. 84 s.
6. Raskola L. A., Ruzhitska O. M. "Teoretiko-metodichni zasadi rozroblennya osvitnih program: metodichniy posibnik". Odessa: ONU im. I.I. Mechnikova, 2016. 68 s.
7. "Rozroblennya osvitnih program: metodichni rekomendatsiyi" // V. M. Zaharchenko, V. I. Lugoviy, Yu. M. Rashkevich, Zh. V. Talanova / za red. V. G. Kremenya. K.: DP NVTs "Prioriteti", 2014. 120 s.
8. Sisoeva S. O. "Kompetentnisno zorientovana vischa osvita: formuvannya naukovogo tezaurusu: monografiya". K.: Un-t im. B. Grinchenka, 2015. 368 s.
9. Drain, J. R., Sampson, J. A., Billing, D. C., Burley, S. D., Linnane, D. M., Groeller, H. (2015). The effectiveness of basic military training to improve functional lifting strength in new recruits. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 29 (Suppl.11), 73-77. doi:10.1519/JSC.
10. Groeller, H., Burley, S., Orchard, P., Sampson, J. A., Billing, D. C., Linnane, D. (2015). How effective is initial military-specific training in the development of physical performance of soldiers? *Journal of Strength and Conditioning Research*, 29 (Suppl.11), 158-162. doi:10.1519/JSC.0000000000001066.
11. Martins, L. C. X. (2018). Hypertension, physical activity and other associated factors in military personnel: A cross-sectional study. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 10(4), 162-174. doi:10.29359/BJHPA.10.4.15.